

Gaybî de İlâhî ‘Aşk

Kadir Güler¹

ÖZET

Türk edebiyatının en sık/en çok kullanılan kelimesi/kavramı aşktır. Kaynaklarda bu kelime ‘ışk veya ‘aşk olarak yazılmakta ve okunmaktadır. Araştırmacılar çoğunlukla kelimenin Arapça olduğunu ve aşeka kökünden sarmaşık anlamında kullanılırken zamanla aşırı sevgi ve düşkünlüğün insanı sarmaşık gibi sarması anlamında ifade edildiğini kabul etmektedirler.

Aşk kelimesinin ilk olarak hangi asırda ve kimler tarafından kullanıldığı kaynaklarda yer almamaktadır. Kelime, yazılı kaynaklarımızda 10. ve 11. asırlarda ışk olarak geçmektedir. Kaynaklarda Işk/esg kelimesinin kadim Farsça-Avesta dilinde ışık, nur, candan sevmek, istemek, şiddetli sevgi anlamında kullanıldığı da ifade edilmektedir.

Işk kavramı Yesevî hikmetlerinden beri edebiyatımızda kullanılmaktadır. Dîvânü Lugati’t Türk’te aşk yerine üd/üdik/üdikler/ sevüglüg kelimeleri kullanılmaktadır.

Edebiyatımızda ışk kelimesini bütün yönleriyle ele alan ilk usta Yûnus Emre’dir. Yûnus’tan sonra bu coğrafyada aşk kavramını sade bir dille ifade eden şairlerden biri de Bizim Gaybî diye sesleneceğim Gaybî Sun’ullâh Efendi’dir. Bu bildiride Çavdar oğullarından Gaybî’nin aşk anlayışı üzerinde durulacak, Gaybî’nin aşka bakışı ifade edilmeye çalışılacaktır.

Giriş

Aşk kelimesi Kur’ân-Kerim’de ve Hadîslerde geçmemektedir. Aşk kelimesi yerine hub, habîb ve muhabbet kelimeleri kullanılmıştır. “Allah öyle bir kavim getirir ki Allah onları, onlar da Allah’ı severler”(Maide, 5/54) Mutasavvıflar bu ayeti ilahi/ hakiki aşka dayanak yapmışlardır.

İlahi aşk kavramı Arap edebiyatı ve Arap şiirinden çok Acem/Fars ve Türk şiirinde yer aldığına göre ışk kelimesinin Acem coğrafyasından

¹ Yrd. Doç. Dr., DPÜ. Fen Edebiyat Fakültesi T.D.E.B. Öğretim Üyesi, KÜTAHYA.

edebiyatımıza geçtiği ve ışık–nur anlamlı kullanıldığı düşünülebilir. Anadolu'da Tekye-i Işık veya ışık içinde yaşayan, ışıkçı/ışıkçı olarak anılan bazı inançların bu anlamla ilgisi tartışılmalıdır. Kütahya Altıntaş Şihlar-Işıklar köyü anlamıyla dikkat çekmektedir. 16. Asırda yaşayan Gedus/Gedizli Kabûlî'nin Dede Kasidesi'ndeki şu beyit ışıkçıları/ışıkçıları ifade etmektedir; (Güler, 2010: 313)

*Yâ dede senden meded diyüp tururlar rûz u şeb
Görmediüm ben bu ışıklar gibi hiç ahmak dede²*

Araştırmacılarımız Aşk kelimesini 15. asrın sonuna kadar ışık olarak okumuş, keleme sonraki asırlarda aşk olarak okunmaya başlanmıştır.

Aşk müfrit muhabbet, aşırı sevgidir.³ Aşkı anlamak için gairlerin aşka verdikleri manalara bakmak gerekmektedir. Aşk yakıcılığıyla ateşe, sarhoş ediciliğiyle şaraba, çıldırtıcı özelliğiyle deliliğe benzetilir.

Divan şiiri dışında tasavvuf edebiyatının da ana konusu olan aşk, aşk-ı mecazî /beşerî aşk ve aşk-ı hakikî /ilahî aşk olarak iki yönden ele alınmıştır.

Klasik/tasavvuf edebiyatımızda aşk sultandır, aşk padişahıdır, aşk gamdır, evrenin yaratılış sebebi aşktır, kâinatın yaratılış sebebi Aşk-ı mutlak, cemâl-i mutlak ve kemâl-i mutlak olan Allah'tır.

*Ezelden şâh-ı aşkun bende-i fermâniyuz cânâ
Mahabbet mülkiniün sultân-ı âlî-şânıyuz cânâ-Bâkî*

Aşk kâl değil, hâldir. Aşk yolu, tarîk-i aşk hayat sebebidir. Aşk, hayatın kendisidir. Dinin adı aşktır. Dîn-i aşk, şiirin temel esasıdır. Aşk sözle anlatılamaz. Aşk, nefis-i Rahmânidir.

Vahdet ve tevhid aşk makamı olarak anlaşılmalıdır. Muhammed Nur Doğan'a göre Leyla ve Mecnun bir aşk destanıdır. Aşk nakkâştır, aşk âfet-i cânîdir. Aşk âlemi ilimle anlaşılmaz. . Aşk, Allah ilmidir.

Ahmet Yesevî, "ışık yolıda bülbül min"- "aşk yolunda bülbül ben", "Işık sırrını her nâ-merdge aytıp bolmas-aşk sırrını her namerde demek olmaz" gibi ifadelerle bugüne çok yakın anlamlarla yorumlamaktadır.⁴

Kaşgarlı, aşk kelimesi yerine Üd/üdik/üdikler/sevüglüg kelimelerini kullanmaktadır;

*Üdik otı tutunup öpke yürek kagrulur 11-144 :
Özüüm mening budursın otı anıng çaklanur 1-513*

² Kadir GÜLER, Kütahya Şairleri I, s. 313, Kütahya 2010.

³ Süleyman ULUDAĞ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, s. 59., İstanbul 1995.

⁴ Kemal Eraslan, Ahmed Yesevî-Divân-ı Hikmet Seçmeler, s. 250., Ankara 1991.

*Köngli köyüp kanı kurıp ağzı açıp katgurar
Sizguralır üdikler essiz yüzi burkurar 11-188*

*Kizlep tutar sevüglüg adrış küni belgürer
Başlıg közüg yapsama yaşı anıng savrukar 11-172*

*Aşk ateşi tutuşunca ciğer yürek kavrulur;
Benim özüm buldırcın, onun aşk ateşinde döner.*

*Gönlü yanar, kanı kurur; ağzını açıp güler;
Aşkta erimek üzredir, vah yazık, yüzü solar.*

*Gizleyip durduğu aşk, ayrılış günü anlaşılır;
Yaralı gözü kapama, onun yaşı savrulur.*

Anadolu'da tasavvuf ve vahdet fikrinin kitabî hale dönüşmesi 13. asırdadır. Şeyhü'l Ekber' den etkilenen Anadolu Mutasavvıfları Aşk dininin peşine düşmüş ve kendi terminolojilerini oluşturmuşlardır. Acem kaynaklı konular ve eserler bu terminolojinin yayılmasını sağlamıştır. Anadolu Mutasavvıflar Allah'ı aşk ismiyle karşılamış ve O'nu aşk kavramı etrafında anlatmışlardır. Tasavvufi anlamda aşk kavramını en iyi anlatan Yunus Emre'dir. Yûnus, aşk kavramını nur ışık cevher Çalap olarak irdelemektedir.

Yûnus ve devamı olan mutasavvıflar aşk kavramını din ve mezhep yerine koymuş ve hissiyatlarını bu anlayışa göre ifade etmişlerdir. Aşk kavramıyla Allah, din ve mezhep anlayışını şiirlerine yansıtan Emir/Emrem Yûnus'a göre aşk, din ve mezheptir;

*İy âşıkân iy âşıkân 'ışk mezhebi/mezheb ü dîndür bana
Gördi gözüm dost yüzünü yas kamu düğündür bana⁵*

Aşk, dinin diğer adıdır ve onu anlamak için rûkunlarını/farzlarını anlamak gerekir. Aşka ulaşmak için ortaya konulan bu şartların tümü aşk dininin safhaları/ farzlarıdır. Bu farzların yaşandığı hayat tasavvuf hayatıdır. Yûnus, aşk dininin bazı farzlarını şöyle sıralamaktadır:

Aşk cevherdir, bu cevhere/Aşka ulaşmak için dört makamı yaşayarak geçmek gerekir, aşk dili kudret dilidir. Aşk ölümsüzdür, Aşk zaman ve mekan üstüdür. Aşk anadan doğmamış, kimseye kul olmamıştır. Her kişinin cânı aşktır.

⁵ Mustafa Tatçı, Yunus Emre Dîvanı Tenkitli Metin, C. 2, s. 24, Ankara 1990.

*Evvel yir-gök yogıdı varıdı 'ışk bünyâdı
'ışk ezelden kadîmdür ışk getürdi ne varın⁶*

Çavdaroğlu Ailesi

Şehirleri ayakta tutan ve gelişmesini sağlayan en mühim itici güç talim ve terbiyedir. Tarihi kaynaklara göre eğitimli şahsiyetlerin oluşturduğu şehirler, medenileşmenin ve medeniyetlerin merkezinde yer almaktadırlar. Gelişmiş medeniyetlerde olduğu gibi Osmanlı medeniyeti de talim ve terbiye ile zirveye ulaşmıştır.

Osmanlı paşalarından biri, kızına talip olan genç bir Müderris'ten mezun olduğu medrese icazetlerini/diplomalarını ister. Genç adam Süleymaniye Medresesi dahil bütün diplomalarını getirir ama Paşa "oğlum, bana babanın ve dedenin de medrese diplomalarını getir, üç diplomaya sahip olmayan aileye kız verilmez" der. Üç neslin diploması gelince iş tatlıya bağlanır.

Kısaca özetlediğimiz bu fıkra eğitimli ailelere vurgu yapmakta ve şehirlerin üç diplomalı münevverlerle kalkınacağını ifade etmektedir. Binlerce yıllık bir geçmişe sahip olan Kütahya, tarihe öncülük yaptığı asırlarda gelişmişliğini medrese talimli bu ailelere borçludur.

Kütahya'ya hizmet eden medrese terbiyesi almış ailelerden biri de Çavdaroğulları ailesidir. Germiyanogullarıyla birlikte Batı'ya göç eden Akkoyunlu Karatatar boylarından biri olan Çavdaroğulları, Kütahya Çavdarhisar merkezli bir oba oluşturmuş, Bizans'a ve Osmanlı'ya baskınlar düzenlemiş gözü kara ve savaşçı bir soydur.

Osmanlı kaynaklarında "Çavdarlı ve Çavdaroğlu", Bizans kaynaklarında "Tohar" şeklinde adlandırılan Çavdarlar, Bizansa ve Osmanlıya karşı Germiyan Beyleri tarafından Germiyan sınırını korumakla görevlendirilmiştir.

Kalburcu ailesi, Kütahya'da Çavdarlar ve Çavdaroğlu ailesi olarak bilinir. Aile bahsettiğimiz Çavdaroğulları soyundandır. Bu aile Kütahya'da önemli hizmetlerde bulunmuştur. Çavdaroğlu Kalburcu Şeyhi ve ailesi özellikle on altıncı asrın başından itibaren ehl-i tasavvuf zatlar yetiştirmiştir. Kalburcu ailesinin, ismini Selçuklu Emiri Porsuk Bey'den alan Porsuk barajı yapılmadan önce Porsuk nehri kenarında yer alan Frig vadisinde, Türkmen dağı eteklerinde eski adı Gılbarcı/Kalburcu olan mahalde yaşadığı anlaşılmaktadır.

Çavdaroğlu ailesinin şeceresi Kalburcu Şeyhi Pîr Ahmet Efendi, Oğlu Şeyh Beşir Efendi, torunu Müfti Şeyh Ahmet Efendi ve torununun

⁶ Mustafa Tatçı, Yunus Emre Dîvanı İnceleme, C. 1., s. 251., Ankara 1990.

oğlu Gaybî Sunullah'tan oluşmaktadır. Kalburcu Şeyhi Pîr Ahmet Efendi'yi sona bırakıp oğlu Şeyh Beşir Efendi'den başlayarak aileyi kısaca tanıtalım:

Kalburcu Şeyhi Pîr Ahmet Efendi'nin oğlu Şeyh Beşir Efendi, tefsir ve hadis uzmanı bir âlimdir. Dedeleri Germiyanlı olan Halveti Sünbüliyye şeyhi ve Mesir macununu icat eden Merkez Muslihiddin Efendi'den ders almış ve Halvetî halifesi olmuştur. Tefsir ve hadis ilimlerine vâkıf, âlim bir zat olan Beşir Efendi, Akkaya civarında yaptırdığı zaviyesinde Halveti meşrep ve cezbedâr bir hayat yaşamış ehl-i tasavvuf bir şahsiyettir.

Kalburcu Şeyhi Pîr Ahmet Efendi'nin torunu, Çavdaroğlu Müfti Derviş olarak tanınan Şeyh Ahmet Efendi'dir. Beşir Efendi'nin oğlu olan Müftü Şeyh Ahmet Efendi, fâzıl ve âlim bir şahsiyettir. Zâhirî ilimleri babası Beşir Efendi'den öğrenen Müfti Derviş, takriben yirmi yıl kadî, müderris ve Kütahya Müftüsü olarak çalıştıktan sonra tasavvufla daha yakından ilgilenir, Halveti Şeyhi Elmalılı Sinan Ümmî'den seyr ü sülûkunu tamamlar ve Ümmî Sinan'ın meşhur beş halifesinden biri olur.

Sinan Ümmî'nin diğer halifeleri Niyâzî-i Mısırî, Kütahyalı Askerî, Uşaklı Şeyh Muhammed ve Muslihiddin Mustafa Uşşâkî'dir. Bu beş erden kasıt dört unsur ve Ruhü'l Kudüs'tür. " Gözüm nuru Şâh-ı Merdân bizi sultandan ayırma" nutk-ı şerifi meşhur olan Müfti Derviş'in Divânı vardır.

Ailenin en çok tanınan şahsiyeti Kalburcuzâde Gaybî Sunullah Efendi'dir. Dinî ve tasavvufî edebiyatımızın önemli şahsiyetlerinden biri olan Gaybî, Bayramî-Melâmî ve Halvetî bir şeyhtir. Seyr ü sülûkunu Bayramî-Melâmî meşrep bir zat olan Oğlanlar Şeyhi İbrahim Efendi'den tamamlayan Gaybî Efendi, Şeyhi İbrahim Efendi tarafından Kütahya Balıklı tekkesinin kurucusu Halveti Şeyhi Muslihüddin Efendi'nin yanına gönderilmiş ve Halvetî icazeti almıştır.

Dedeleri gibi ehl-i beyt âşığı ve vahdet-i vücud anlayışına bağlı bir eren olan Gaybî'nin Pirlar Mahallesi Dedeler Sokak civarında yaşadığı söylenmektedir. Sunullah Gaybî, inanç felsefesi, vahdet-i vücud anlayışı ve cezbedâr hali yanlış anlaşılınca devrin ulemâsı tarafından mülhidlikle suçlanmıştır.

Bu suçlamada Kadızâdeliler adı verilen hareketin de etkisi vardır. Bu yıllarda (tahmini 1650-1680) bütün tekkeler kapatılmış ve tekke şeyhleri takibata uğramıştır. Gaybî Efendi, bu takibatlardan ve suçlamalardan kurtulmak için ehl-i sünnet anlayışından olduğunu anlattığı manzum Hudâ Rabbim Risâlesi'ni yazmış ve kendini aklamış, çok sevilen bu

risaleden sonra adı Hudâ Rabbim Sultan'a çıkmıştır.

Manzum ve mensur önemli eserleri olan Gaybî Sunullah Efendi, 1676 yılından sonra vefat etmiş ve Musalla mezarlığında adıyla anılan türbeye defnedilmiştir. Gaybî'den sonra Kalburcu soyu bugüne Özeren soy ismiyle ulaşmıştır.

Gelelim Çavdarlı ailesinin cedd-i âlâsı yani büyük dedesi olan Kalburcu Şeyhi Pir Ahmet Efendi'nin hayatına... Pîr'in hayatı hakkında bilgimiz kısıtlıdır. On altıncı asrın ilk yıllarında Kütahya civarında Gırbalı-Kalburcu Köyü'nde doğduğu ve medrese eğitimini tamamladıktan sonra İstanbul'a gittiği tahmin edilmektedir.

II. Beyâzıt döneminde İstanbul'un ilk Halvetî Şeyhi olarak kabul edilen ve Cemal Halife ismiyle meşhur Cemâleddin İshak Karamanî'ye bağlanır, onun 1527 yılında vefat etmesi üzerine, Halveti Şeyhi Sümbül Sinan'ın Kocamustafapaşa'daki dergâhında hilafet alır.

Halvetî hilafeti aldıktan sonra Kütahya'ya dönen Pir Ahmet Efendi Kütahya'da Okçu ve Sekiören köylerinde irşad görevine başlar ve tasavvufî sohbetleriyle sevilen ve sayılan bir şeyh olur. Bir süre sonra dergâhını Porsuk kıyısında yer alan Kalburcu çirliğine taşır. Pîr Ahmet Efendi'nin tasavvuf sohbetlerine, devrân ve kıyam zikrine her kesimden vatandaş, özellikle de devlet adamları ve askerler katılmaya başlar.

Çok sayıda dervişi olan Kalburcu Şeyh ile ilgili Gaybi Sunullah şu bilgiyi aktarır: Kanûnî'nin kendisine çok benzediği için yanından hiç ayırmadığı ve son seferine de birlikte gittiği Silahtâr Cafer Paşa, bir ara Kalburcu Şeyhi Pîr Ahmet Efendi'yi ziyaret eder ve bir münâsebetle "Sultânım dervişiniz çok mu? " der. Sorudaki manayı sezen Kalburcu Şeyhî "Gelir gider çok beğim" diye anlamlı bir cevap verir.

Rivâyete göre Pîr Ahmet Efendi geçimini Galbırcı-Gırbalı olarak zikredilen Kalburcu Çiftliği'nde ürettiği buğday ve çavdarlarla sağlanmış. Kendi eliyle yaptığı Kalburlarlaelediği çavdarlarını anbara koyar, isteyene birer oluk verirmiş. Zaviyesine gelen dervişlere lezzeti meşhur Çavdar çöreği ikram edermiş. Anbarındaki çavdarın boşaldığını hiç kimse görmemiştir. Oğlu Beşir Efendi, babasının bu geleneğini devam ettirdiği için Beşir Efendi'ye de Çavdar Şeyh denilmiştir. Ayrıca Çavdar ekmeği ve çöreği, Halvetilerin erbaîn çıkarırken yedikleri ekmeğin olarak da bilinir.

Tahmini 1570 yılında Hakka yürüyen Pîr Ahmet Efendi'nin kaynaklarda "Burhânü'l-Elhân fi-Hükmi't Teganni ve'd-Devrân" adlı devrân konusunu işleyen bir risâlesi olduğu bilinse bile bu eserin oğlu Şeyh Beşir Efendi'ye de nispet edildiği görülmektedir. Devrân konusunda Gaybî Sunullah'ın da bir risalesi mevcuttur. Araştırmalara göre Pîr

Ahmet Efendi'ye ait mescidin 1561-1566 yılları arasında Kütahya'da görev yapan, Pîr Ahmet Efendi'ye intisaplı bir Şehzâde olan II. Selim tarafından yapıldığı bilinmektedir.

Kalburcu Şeyhi Pîr Ahmet Efendi vefatından sonra bu mescide defnedilmiş ve tekke yeniden inşa edilmiştir. Pîr, Horasanî tarikatlarda yol açana verilen bir ünvardır. Mescide defnedilmek tarikatlerde sadece pirlere ve aileleri için uygulanan bir yöntemdir. Bu tip mescit türbelerinde mihrap olduğu görülmektedir. Halveti Şeyhi Sümbül Sinan ve Mevlevî Dedesi Celaleddin Argun gibi farklı mürşitler vefat edince mescidlerine defnedilmiş ve mescitten bozma türbelerinin yanlarına yeni bir dergah inşa edilmiştir.

Pîr Ahmet Efendi ve ailesinin Porsuk nehrinin sağ kıyısında Armutlu Kalburcu Çiftliği içerisinde yer alan türbesi ve külliyesi, 1949 yılında yapımına başlanan Porsuk barajının altında kalmasını diye daha yüksek bir yer olan sol taraftaki tepeye yani bugünkü yerine taşınmış ve Kütahya-Eskişehir karayolunun 33. kilometrede yer alan bugünkü türbe 1950 yılında yeniden oluşturulmuş ve kısa bir zaman sonra açılmıştır. O yıllarda bu türbenin planında ve yapımında ailenin yaşayan torunlarından Gaybi Özeren, Terzi Ahmet Hamdi Özeren ve Ressam Ahmet Yakupoğlu da görev almışlardır.

Bugün Porsuk havzasındaki birçok Türkmen köyünde Horasan erenlerinin soyundan bir veli olarak kabul edilen Kalburcu Şeyh ile ilgili sayısız kerametler anlatılmakta, türbesinde adak ve ikrar kurbanları kesilmekte, kazan kaynatılmakta, âyin-i cem ve semah gösterileri düzenlenmektedir.

Günümüzde Kalburcu Türbesi her kesimden Müslümanın özellikle de Alevî-Bektaşî vatandaşlarımızın ziyaretgâhidir. Frig vadisinde Türkmen dağının eteklerinde yer alan Alevî Çobanlar Köylüleri, Pîr Ahmet Efendi'nin talipleri olduklarını söylemektedirler.

Yaklaşık yirmi yıldır her yıl Haziran ayının ilk pazar günü Sofça Köyü Pîr Ahmet Efendi Turizm ve Tanıtma Derneği, Eskişehir Anadolu Erenleri Derneği, Çeşitli Alevî/Bektaşî kuruluşları ve Çobanlar ve İnlî köylüleri tarafından "Pîr Ahmet Efendi Anma ve Kültür Festivali" düzenlenmekte ve öncelikle Alevî vatandaşımız bu etkinliklere katılmaktadır. Son yıllarda bu anma Uluslararası bir boyut kazanmıştır.

Kalburcu ailesinin Halveti ve Bayramî-Melâmî olduğu bütün kaynaklarda yer almasına, türbenin içinde yer alan silsilenin Halveti silsilesi olmasına rağmen bu türbenin Alevî-Bektaşî vatandaşlarımızca kutsal kabul edilmesinin ve bu türbede çeşitli etkinlikler düzenlenmesinin sebebini anlamak için Halvetilikle Bektaşîliğin Horasan çıkışlı akrabalık

ilişkisini, birbirine benzeyen ortak noktalarını ve bu noktaların zamanla nasıl ayrıştırıldığını iyi bilmek ve anlamak gerekir.

Gaybî'de İlahî Aşk

Germiyân ve Osmanlı Devleti'nin altıncı kültür, edebiyat ve sanat merkezi olan Kütahya, 13.-15. asırda klasik edebiyatının başkenti olmuş ve dîvân şiirinin inşâ', dil ve sözlük gibi ana dallarında Anadolu'daki ilk orjinal eserlerini veren sanatçıları ve şâirleri edebiyat dünyasına kazandırmıştır. Bu şâirlerin ekserisi Divân şiirinin kurucularıdır. Divan edebiyatını kurucuları kabul edilen bu şâirlerin işledikleri ana konuların başında aşk gelmektedir.

Divan şiiri dışında gelişen tekke/tasavvuf edebiyatı da Kütahya'da ilkleri yaşamıştır. Mevlevilik, Hakvetilik ve Nakşibendilik, aşk eserlerini Kütahya'da yazmışlardır.

Eskişehir'in 13. asırda yaşayan Yûnus 'a Bizim Yûnus diyerek sahip çıktığı gibi bizim de 17. asırda yaşayan Gaybî Sun'ullâh'a Bizim Gaybî diyerek sahip çıkmamız gerekliliğinden hareketle Bizim Gaybî'nin Divânı yaşadığı asrın aşk divanı olarak kabul edilebilir.

Öncelikle Gaybî'nin aşk dili için söylediklerine bakalım, sonra bu dil üzerine yazdığı mısralara...Gaybî, Biatnâme adlı eserinde kendine has oluşturduğu aşk diliyle ilgili şunları söylemektedir.

"Her bir tarîk sahibinin bir istilahu ve kendine mahsus başka bir dili olur. Onun dilini ve istilahını bilmeyen, başka bir tarîkde bulunmayan bir mana kast eyledi sanıp hakîkatden mahrûm kalır..." (Sohbetname-Biatname, Rahmi Yananlı, İstanbul 2012, s. 125.)

Biz Gaybî'de aşk incelememizi bu sözler çerçevesinde değerlendirdik. Gaybî'ye göre Aşk, kenz-i mahfî/gizli hazinedir. "Kenz-i mahvî olan aşkdur âlemde" , Kenz-i mahvî, "Ben gizli hazine idim" kudsî hadîsine göre Ben, Allah'tır. O zaman Aşk, Allah'ın esmasından bir isim olarak Zât'ın kendisi olarak düşünölmüş olabilir mi?

Aşk vuslattır, vuslat anlatılamaz, ifşa edilemez, onun için burası sözün ve şiirin bittiği yerdir.⁷ Bizim Gaybî'ye göre aşka ırmeyenler ulaşamayan/kavuşamayanlar mâtem tutmalıdır. Çünkü varoluşun nedeni aşktır, Zât'tır. Gaybî, Aşk/Allah isimlendirilmesini/karşılaştırmasını "Aşk'tan gayrı her şey fânidir" diyerek ifade etmektedir.

⁷ Cemâl Kurnaz, "Divan Edebiyatı ve Türk Kimliği" *Türk Kimliği: Ayyaz Gökdemir'e Armağan-2*, s. 225., İstanbul 2009.

*Aşktan gayrı ne var fânidir fâni
Aşktan bulur hayât cümleñün cânı⁸*

Gaybî'ye göre "Aşksız ibadet olmaz", "Aşk ruhun amelidir", "Aşk imamdır.", "Aşkı idündik imam" der. İrşâd aşk ile mümkündür:

*Gönül kim anda yok'aşka itâ'at
Tamam olmaz biliñ anda 'ibâdet
****

*'Aşk ile irşâd olur irşâd olan
'Aşk ise kesbî degül bir dâd imiş*

*Hâne-i Hak 'aşk ile ma'mûr olur
Her 'amel şâkird ü 'aşk üstâd imiş*

Gaybî'ye göre cânlar, vahdete aşkla ulaşılır. "Aşkıla vahdete düş olan canlar" der. Kesret kirinden ancak aşk diyerek temizlenebilirsin. Kendinden zevk almak kendini tanımak için şakın verdiği zevke ulaşmak gerekir. Aşkı inkâr edersen Hakkı inkar edersin. Aşk mürşittir. Mürşidi aşk olmayan âlim olamaz.

*Aşkı mürşid tutmaz isen bilemezsiñ öziñi
Kendözün fehm eyledünse fehm idersiñ söziñi
Zâtına bak 'aşkla Gaybî aç a gör göziñi
Kendözünü bilmez isen âlimem dime sakın*

Gaybî'nin hocası Aşk-ı ezel, gönlü Ümmü'l-Kitap yani Kur'ân'dır. Kahrâr-ı 'aşk, varlığı harab etmeden su'âle cevap verilemez. Vücudunun her zerresini aşk ile mahv edenlere cümle gâ'ib hazır olur. Başına hilafet tacı konsun istiyorsan gönlünde Aşktan/ Zâtan gayrı bir şey koymamalısın.

Gaybî aşk kavramı dışında mahabbet kelimesini de kullanmış ve mahabbet redifli bir nutk-ı şerif kaleme almıştır. Bu nutkunda da muhabbet olmazsa hiçbir şeyin olamayacağını anlatmıştır. Eşyânın mayası muhabbettir. Kâ'inât, 'Aşk-ı Bârî ile devr etmektedir. Gönül, Kürsî-i 'aşk üzredir. [İşk-ı Vedûd] Sefere aşk ile çıkılmalıdır.

*'Aşk âdemi bed-nâm etmektedir. Aşk yolu Hak yoludur.
Aşktan ayrı kalanlar zelil olur. Gerçek veliler aşk derdine düşerler*

*Gerçek velî olan kişi 'aşk derdine düşmek gerek
Düş görmeden yitmez işi 'aşk derdine düşmek gerek*

'Aşk, cânın gıdasıdır. Aşka canın vermeyen sultanı bilemez. Aşk

⁸ Bilal Kemikli, *Sun'ullah-ı Gaybî Dîvânı İnceleme Metin*, s. 185., İstanbul 2000.

dersini almayanların meclisinde yer almasını istemez⁹:

*Akl ile ölüp yine aşk ile dirilmek gerek
Ölmedin ön ölmeyenler gelmesün bu meclise*

*'Aşksız kişi hayvândur insân degül şeytândur
Gerçek şu kim insândur irdi cân esrârına*

Sonuç

Türk edebiyatında en çok işlenen konu aşktır. Aşk kelimesinin Arapça mı Farsça mı olduğu ve ne zamandan beri Arap, Acem ve Türk edebiyatında kullanıldığı belli değildir. Aşk üzerine Türk edebiyatında yazılan eserlerin Felsefi ve Sosyolojik boyutundan ziyade duygu ve gönül yoluyla ele alındığı, bundan dolayı benzer mısra, kelime ve kavramların birbirini taklit ettiği görülmektedir.

Yesevîden itibaren aşk kavramını işleyen şuarâ, aşkın vahdet ve birlik anlamından faydalanarak Aşk/Allah/Âdem merkezli bir dil kullanmıştır. Bu dilin sultanı Yûnus'tur. Yûnus'tan sonra bu aşk dilinin ustalarından biri de Gaybî'dir. Gaybî, feyz-i aşkın öncülerindedir. Gaybî'ye göre de 'aşk, Allah'ın zâtî isimlerindedir. Gaybî'de 'aşk/ışık nurdur, ruhtur, Muhabbet-sevgi kaynağı olan Allah'tır.

Edebiyatımız bir aşk edebiyatıdır. Aşk Şuarâsının ekserisi aşkı işlemiş, aşkı anlatmıştır. Allah'ı aşk kavramıyla isimlendirerek Aşka/Allah'a ulaşmanın rükunlarını halk diliyle sıralamışlardır. Aşkı/Allah'ı, Kitabî ifadelerin dışında kalbî ifadelerle erbabına anlatmaya gayret etmişlerdir.

Aşk üzerine sayısız metin/şiir yazılmasına rağmen bir aşk kitabının eksik olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili bir Aşk sempozyumu düzenlenmeli ve aşkın tevhîd rûhunu anlatacak bir Aşk kitabı yazılmalıdır.

Bu sempozyumun düzenlenmesine katkı sağlayan Sayın Rektörümüze, Kütahya'nın Değerlerine Değer katan Dekanımıza, düzenleme kurulu hocalarımıza teşekkür ederiz.

Bizim Gaybî, döneminin Aşk Sultanlarından biridir. Gelin bu Halvetî Aşk Sultanının sözlerini şehrimizin dört bir yanına asalım, şehrimizi dört bir yandan aydınlatalım... Aşağıdaki beyitleri turkuaz tabellara yazdırıp şehrin çeşitli yerlerine, meselâ Ilıca köprüsünün yanına, Kümaş'ın iki yakasına, Germiyan Kampüsü çevresine asalım ve şehri-

⁹ Kemikli, a.g.e. s. 185.

mizi ziyaret eden misafirlerimize sanatçılarımızı tanıtalım Ve's-selâm...

Gaybî'den Beyitler

*Sana 'âlem görinen hakîkatde Allah'dur
Allah birdür va'llâhi sanma ki ola birkaç*

...

*Gafllet uykusundan kaldur başını
Sükûtun zıkr olsun akşam u sabâh*

...

*Seni öldürmeğe kasetse bir cân
Hüner budur ki tutma anı düşmân*

...

*İkiliği silmeyen Hakkı cânda bulmayan
Gaybî kendin bilmeyen Rabbin bilesi değil*

...

*Yâ İlâhî neyler isen it beni
Tek hemân benden gönül incinmesiün*

...

*Her ne varsa âlemde örneği var âdemde
Bul seni sen bu demde âdeme gel âdeme*

...

*Gaybî seniün sözleriün Hak nûrıdur bilene
Her demde her kelâmun âyet Kur'ân didiler*

*Kütahyalı Bilge Şâir
Sun'ullâh-ı Gaybî
ve Dönemi*

Editör:
Bilal Kemikli
Ergin Ögçem

DÜMLÜPİNAR
ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ

Dumlupınar Üniv. Merkez Kampüs Kamu Yönetimi Bölümü Binası

Tavşanlı Yolu 10. km KÜTAHYA

Tel: 0 (274) 265 22 29

Faks: 0 (274) 265 22 30

e-mail: ilahiyat@dpu.edu.tr

Kütahyalı Bilge Şâir Sun'ullâh-ı Gaybî ve Dönemi

Editör:

Bilal Kemikli

Ergin Ögçem

ISBN 978-605-9955-86-7

1. Basım Mayıs 2016

Yayına Hazırlık: EMİN YAYINLARI

Fethiye Mah., Kırlangıç Sok. No:2 16140 Nilüfer / BURSA

Tel: (0224) 242 28 98, Fax: (0224) 241 25 69

www.eminyayinlari.com

Baskı: Stüdyo Star Ajans Matbaacılık Ltd. Şti

Nilüfer Ticaret Merkezi Bursa

Sertifika No:15366